

شرحی بر

حاشیہ

مؤلف: دکتر احمد حبیب

BP

حبیبیان، احمد، ۱۳۲۴

۲۲۳/۵

شرحی بر خطبه غدیر / تألیف : احمد حبیبیان. —

همدان: انتشارات برکت کوثر، ۱۳۹۴.

۸ ن ۲ ج ۱۳۹۴/ج

۲۱۷ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۶۶-۶۲-۱

۱. غدیر خم. خطبه ۲. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳

قبل از هجرت، ۴۰ ق، اثبات خلافت ۳. محمد (ص)، پیامبر

اسلام، ۵۳ قبل از هجرت، ۱۱ ق. - خطبه ها. الف. عنوان

۲۹۷/۴۵۲

انتشارات برکت کوثر

ناشر برگزیده استان همدان

نام کتاب: شرحی بر خطبه غدیر

مؤلف: دکتر احمد حبیبیان

شمارگان: ۲۰۰۰

صفحه آرای و طراحی جلد: کانون تبلیغاتی آپادانا

چاپ و صحافی: یوسف

قیمت: ۷۰۰۰۰ ریال

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۴

نشانی: همدان - چهارراه تختی، انتشارات برکت کوثر

تلفن: ۰۹۱۸۸۱۵۹۰۴۵ - ۳۲۵۳۱۱۷۸

با مشارکت: بنیاد بین المللی غدیر

و موسسه فرهنگی قرآن و عترت (نهج البلاغه) استان همدان

پیش درآمدی بر چگونگی پیدایش حماسه بزرگ غدیر

درباره خطبه عظیم‌القدر و سرنوشت‌ساز غدیر خم در هجدهمین روز ذی‌الحجه سال دهم هجری که توسط خاتم الانبیاء محمد مصطفی (ص) در کنار چشمه ای بنام «عین الغدیر» معروف به غدیر خم در منطقه ای به نام جُحفه ایراد گردید، چند نکته به عنوان پیش درآمد به خواننده بزرگوار این کتاب تقدیم می شود:

۱- درباره خطبه، این سؤال مطرح است که: آیا تمامیت خطبه در اسناد کتب روایی و تاریخی موجود است یا تنها بخش هایی از آن؟ پاسخ این است که در کتب اهل سنت، تنها بخش هایی از خطبه ذکر گردیده که در اکثر آنها این عبارت به چشم می خورد: رسول خدا (ص) فرمود: آلت اولی بکم «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلَى مَوْلَاهُ». لیکن در منابع شیعی بعضاً تمام خطبه ذکر شده و بعضاً به بخش های مهمی از آن اکتفا شده است. از جمله کتبی که به تمام خطبه پرداخته است، کتاب طبرسی (ره) است که تمام خطبه را از امام محمدباقر (ع) روایت کرده است. این که چرا در کتب اهل سنت و برخی از کتب اهل تشیع با وجود اهمیت این خطبه به بخش هایی از آن اکتفا شده است، دلیلش شرایط سخت و اختناق و فشاری بود که در دوران خلافت بنی امیه و بنی عباس وجود داشت، و این حکام جور و ستم به هیچ عنوان حاضر نبودند که این اتفاق مهم و پیام سرنوشت ساز - یعنی ابلاغ جانشینی علی (ع) به امت اسلامی بلکه جهان بشریت - علنی شود. لذا

راویان این خطبه تنها به بخش هائی از خطبه در میان انبوه احادیث اشاره می کردند و می گذشتند، لیکن شیعه که خود را نسبت به این پیام متعهد و ملزم می دانست، از طریق ائمه معصومین علیهم السلام به ویژه امامین همامین امام باقر و امام صادق علیهما السلام این ودیعه بزرگ نبوی را حفظ نموده، و آن را سینه به سینه، نسل به نسل به آیندگان منتقل نمودند.

۲- این حدیث یعنی خطبه غدیر خم از مشهورترین روایات است که تواتر آن به هیچ عنوان قابل مناقشه نیست، زیرا اولاً، حدود ۱۱۰ نفر از فحول صحابه پیامبر (ص) (از مردان) نظیر: ابوهریره، انس بن مالک، جابر بن عبدالله، زبیر بن عوام، سعد بن ابی وقاص، عثمان بن عفان، عمر بن الخطاب، سلمان فارسی، ابوذر غفاری و ... (و از زنان) ام سلمه، ام هانی، عایشه و ... شاهد و ناظر صحنه سخنرانی پیامبر (ص) بوده اند، هر کدام بخش هائی از خطبه را نقل کرده اند که در اکثر کتب تاریخی و روائی اهل سنت ضبط شده است. همان طور که گفته شد، بسیاری از محدثین سنی از ذکر این حدیث غفلت نداشته، علی رغم شرایط اختناق، بخش هایی از این خطبه را در کتب خود درج نمودند. در این خصوص حداقل چهل کتاب - چه روائی و چه تاریخی - که همگی دارای مذهب تسنن بوده اند می توان ذکر کرد که عمده ترین آنها عبارتند از: تاریخ خطیب بغدادی، الدر المنثور سیوطی، أسد الغابة ابن اثیر، المعارف ابن قتیبه دینوری، مسند احمد بن حنبل، سنن ابن ماجه، تفسیر طبری، تفسیر فخر رازی، مروج الذهب مسعودی، ملل و

نحل شهرستانی، وفیات الاعیان ابن خلکان و غیره. بنابراین هیچ عالم و مطلع از کتب اهل تسنن نمی تواند با وجود این همه شواهد (چه متواتر بودن حدیث و چه وفور منابع) در این حدیث خطبه رسول الله (ص) در غدیرخم خدشه وارد کند و اگر وارد کند پس هیچ حدیث متواتر و غیر متواتر را نباید بپذیرد.

۴- علماء و محدثین شیعه - که در واقع بار دفاع از اسلام و حقانیت اهل بیت (ع) را به دوش گرفته اند - در نقل و روایت این حدیث اهتمام بیشتری داشتند و علی رغم فشار حکام جور و متوسل شدن آنها به تاکتیک تقیه توانستند بعضاً تمام خطبه را در کتب خویش بیاورند که متن خطبه حاضر حاصل تلاش و امانت داری این بزرگان است. از جمله کتبی که علماء شیعه تألیف نموده و از این خطبه یاد کرده اند می توان به احتجاج طبرسی، العدد القویه علامه حلی، التحصین سید بن طاووس، و از همه مفصل تر الغدیر علامه امینی (ره) اشاره نمود.

۵- شکل گیری حماسه بزرگ غدیرخم بدین صورت بود که پیامبر (ص) پس از انجام آخرین فریضه حج (حجّه الوداع) در همان مکه آیه تبلیغ را از سوی خداوند توسط جبرئیل دریافت نمودند: ای رسول برسان آنچه که (قبلاً) به تو نازل کردیم. اگر نرسانی گوئی تا کنون به وظیفه رسالت عمل نکرده ای (برسان و مترس) زیرا خداوند تو را از شر دشمنان و منافقان مصون می دارد.

در این آیه کلیدی چند نکته مهم وجود دارد:

الف- به جای خطاب یا ایهاالنّبی (ای خبردهنده) از عبارت یا ایهاالرسول (ای پیام آور) استفاده شده که مفهومی رسالت و رساندن پیام است.

ب- معلوم می شود که این مأموریت قبلاً هم به پیامبر(ص) وحی شده بود، لیکن رسول خدا(ص) از ابلاغ آن واهمه داشت کما این که خودشان در طول خطبه به آن تصریح فرمودند: جبرئیل سه بار بر من فرود آمد و ... و علت تأخیر در اجرای دستور را این گونه ذکر کردند: از جبرئیل خواستم که از خداوند معافیت مرا از تبلیغ این مأموریت تقاضا کند چون می دانستم که پرهیزگاران اندکند و منافقان بسیاریند و از مفسده جوئی گنه آلودگان و نیرنگ بازی مسخره کنندگان آگاهی داشتم.

ج- با افزودن عبارت: والله یعصمک من الناس = و خداوند تو را از شر مردم حفظ خواهد کرد، به پیام های قبلی، خیال پیامبر(ص) آسوده می شود و بر تبلیغ مأموریتش یعنی ابلاغ جانشینی علی(ع) به امت مصمم می گردد و دیگر به هیچ وجه تأخیر روا نمی دارد.

حدود یکصد و بیست هزار مسلمان همراه که از مکه معظمه (پس از مراسم حج) خارج شده اند (و اینان از اهالی مکه و مدینه و عراق و یمن و بادیه نشینان و غیره بودند) به دستور پیامبر خدا(ص) در منطقه جحفه و در محل غدیرخم (عین الغدیر) متوقف می شوند تا پیام وحی را مبنی بر جانشینی علی(ع) استماع نمایند. همه چیز (کنده شدن بوته های خار مغیلان،

نصب منبر و جایگاهی از سنگ ها و جهاز شتران برای سخنرانی رسول خدا(ص)، نصب سایه بان ها و... برای صحنه بزرگ سخنرانی تاریخی رسول الله(ص) آماده می شود.

نفوذ معنوی پیامبر(ص) از یک سو، و صدای دلکش و فصاحت و بلاغت بی نظیر این رَجُل آسمانی از سوی دیگر موجب گردید که در تمام مدت سخنرانی - که بسیار طولانی بود- و آن هوای داغ و تفتیده جحفه، همه نفس ها در سینه ها حبس شود تا کلمه کلمه سخنان پیامبر(ص) را با گوش جان بشنوند. در پایان خطبه به دستور رسول خدا(ص) مراسم بیعت (مصافقه= دست در دست نهادن) عملی شود. مقام تعیین شده برای علی بن ابیطالب(ع) به قدری اهمیت داشت که اصحاب شاخصی چون ابوبکر، عمر و ... ضمن بیعت، علی(ع) او را با عباراتی تبریک آمیز چون: بَخْ بَخْ لَک یا علی، الیوم اصبحت مولای کل مؤمن و مؤمنه= به به! ای علی! از امروز تو ولی و سرپرست هر مرد مؤمن و زن مؤمنه گردیدی، او را مورد تکریم و تجلیل قرار دادند.

۶- سؤالی که مطرح می شود این است که اگر قرآن که بالاترین مرجع برای طرح موضوعات و مسائل بسیار جدی و مهم و نظیر صلاحیت علی(ع) برای جانشینی پیامبر(ص) است، پس چرا در قرآن کریم بدان تصریح یا اشاره نشده است؟ پاسخ این است که: قرآن مجید قطعاً و یقیناً به این امر مهم پرداخته که در ذیل به چند نمونه از آیات اشاره می شود:

الف- همین آیه تبلیغ (یا ایها الرسول بلغ ما ...) که ذکرش گذشت.

ب- آیه شریفه: **الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا** = امروز دینتان را برای شما کامل گردانیدم، و نعمت (ولایت) را بر شما تمام نمودم و اسلام را به عنوان دین (واقعی) برای شما رضایت دادم که بلافاصله پس از انجام مأموریت جانشینی علی(ع) نازل گردید.

ج- آیه « **النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ** » (احزاب / ۶) = پیامبر(ص) در ارتباط با مؤمنان نسبت به خودشان ولایت دارد. از آنجا که مؤمنین در طول همه قرون و اعصار نیاز به ولی و سرپرست دارند، چگونه ممکن است که بعد از وفات رسول خدا(ص) این موهبت و نعمت الهی(ولایت) از آنها سلب شود، بویژه اینکه رسول خدا(ص) به هنگام بلند کردن دست علی(ع) با صدای رسا فرمود: **الستُّ اولى بكم قالو بلى سمعنا و اطعنا ... قال: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلَىٰ مَوْلَاهُ** = آیا من اولی و سرپرست شما نبوده و نیستم؟ همه جمعیت حاضر فریاد برآوردند: آری. آنگاه فرمود: هر کس که من مولای اویم، پس این علی(ع) مولای اوست.

د- **وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَمَةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ** (سجده / ۲۴) = بعضی از آنان را ما پیشوایان قرار دادیم تا به امر ما مردم را هدایت کنند، چرا که آنها بردبار و به آیات ما یقین داشتند. از این آیه

فهمیده می‌شود که نصب و جعل امامان به خدا اختصاص دارد، یعنی همان طور که خداوند پیامبران را خودش جعل می‌کند، ائمه را هم جعل می‌کند. هـ- **إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً** (بقره / ۳۰) = من (خدا) قرار دهنده خلیفه در زمین هستم. عنوان خلافت الهی، عنوانی انتصابی از سوی مردم نیست، بلکه با جعل الهی تحقق می‌یابد. بنابراین اجتماع نمودن در جائی به نام سقیفه بنی ساعده و تعیین خلیفه توسط آن جمع بسیار محدود و یا تعیین خلیفه پیامبر توسط خلیفه قبلی (تعیین شده در سقیفه) هرگز مطابق با کلام الهی نیست.

و- **إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا** (بقره / ۱۲۴) = این منم (خداوند) که تو را (ابراهیم را) به عنوان امام در میان مردم قرار دادم. این آیه خطاب به حضرت ابراهیم (ع) است که خداوند به او می‌گوید: اکنون که تو در کسوت پیامبری از امتحانات سخت بیرون آمدی، مقام امامت را در تو و ذریه پاک (غیر ظالم) تو (که مقصود ائمه معصومین علیهم السلام) هستند قرار می‌دهم.

ز- **إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ** (مائده / ۵۵) = تنها ولی و سرپرست اختیار شما، خدا و رسولش و آن کسانی هستند که ایمان آورده و نماز بیای داشته و در حال رکوع، زکات می‌دهند. در همین خطبه است که رسول اکرم (ص)

می فرماید: و علی بن ابیطالب است که نماز را بپا داشته و در حال رکوع صدقه داده است و در هر حالی رضای خدای عز و جل را می جوید.

صاحب کتاب شریف الغدیر آیاتی که درباره علی(ع) نازل شده است حدود سیصد آیه می داند.

طرح یک شبهه شیطانی

سیاری از تیره دلان - یعنی همان ها که پیامبر(ص) در طول خطبه نگران کتفه گری و مفسده جوئی آنان بود- وقتی دیدند نمی توانند پیام ولایت علی(ع) را کتمان کنند به تحریف معنای «مولى» در عبارت مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلَى مَوْلَاهُ، پرداختند و کار یهود را در تحریف موضعی کلام الله کلام الرسول تکرار نمودند. (یحرفون الکلام عن مواضعه) و گفتند: منظور از واژه مولى دوست است زیرا مردم تصور می کردند بین رسول خدا(ص) و علی(ع) کدورتی پیش آمده بود. لذا رسول خدا(ص) در این خطبه با عبارت: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلَى مَوْلَاهُ به این تصور مردم پایان بخشید. معاذالله این همه بی انصافی و عناد نسبت به بزرگترین فرمان الهی و نایده رفتن آن همه تأکیدات در صلاحیت علی(ع) برای جانشینی و نادیده رفتن آن جمعیت عظیم در آن هوای گرم و سوزان برای استماع محوری ترین مأموریت رسول الله(ص) در آستانه رحلت. معاذالله از این همه بغ قلب (بیماری دل) که از متشابهات لفظ مولى پیروی کردند و محکومات را رها نمودند همانطور که قرآن کریم درباره آنها فرمود: فَأَمَّا الَّذِينَ

فِي قُلُوبِهِمْ زَنْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ
(آل عمران / ۷) = کسانی که در دلهایشان انحراف است آنچه را که مشتبه
است دنبال می کنند تا گمراهی مردم را طلب کنند و تا از این رهگذر بر
خاستگاه احکام و معارف قرآن دست یابند (دست اندازی کنند). لیکن
تعدادی از علماء اهل سنت تن به این خیانت نداده و از کلمه مولی
معنای ولایت فهمیده اند که عبارتند از: ابن جوزی در تذکره
الخواص، ابن طلحه شافعی در مطالب السؤل که تعداد این علما
بالغ بر بیست نفر می گردد.

یک توصیه مهم

خواننده عزیز! خطبه غدیر، یک پیام و یا یک حکم ساده و معمولی نیست که
آن را در کنار سایر احکام اسلامی قرار دهیم، بلکه فرمانی است قویم و پیامی
است عظیم از سوی خداوند متعال به رسول گرامیش، و از رسول الله (ص) به
امت اسلامی و تمامی بشریت اعم از سفید و سیاه، بیابانی و شهری، عرب
و عجم، کوچک و بزرگ و خلاصه هر کس که عنوان انسان متکامل و
مستعد برای وصول به کمال را دارد. فرمانی است که اگر به آن توجه شود
و به مضمون آن عمل کنند، همه انسان ها از قید انواع طاغوت ها و حُکام
جور و ستم آزاد شده، با خاطری آرام و دلی پر از شوق و امید قدم به صراط
مستقیم نهاده، به سعادت واقعی نائل می گردد. بنابراین، برای اینکه این

خواسته خداوند و رسول گرامیش و نیز آرمان و آرزوی انسان های پاک تحقق یابد، لازم و ضروری است که این پیام (خطبه غدیر) را عمیقاً درک نموده و آن را با شور و اشتیاق به دیگران منتقل نمائیم و نگذاریم این امانت بزرگ الهی زمین بماند و خدای ناکرده نزد خداوند متعال خجل و شرمسار گردیم. این پیام رسول خدا (ص) است به من و شما و همه انسان های گذشته و حال و آینده که: «ای مردم! من این ولایت را به عنوان امامت و وراثت تا روز قیامت در ذریه و نسل خود به امانت می گذارم و با این کار رساندم آنچه به رساندن آن مأمور بودم. تا بر هر حاضر و غائب و بر هر که شاهد بوده و نبوده، متولد شده یا نشده، حجت تمام باشد و باید پیام امروز را همه حاضران به غائبان و همه پدران به فرزندان تا روز قیامت برسانند، گرچه به زودی عده ای این امر را غاصبانه از آن خود خواهند کرد!!!»

و این توصیه مؤکد رسول خدا (ص) است که وظیفه مهم امر به معروف را از فراموشخانه زندگی بشر به ویژه امت اسلامی خارج ساخته و آن را به پرچمداران آن یعنی علی (ع) و اولاد طاهرینش - و در روزگار غیبت به نایبانشان بسپارم. زیرا تا معصوم در رأس قرار نگیرد و پرچم ولایت را در دست نگیرد، نه از امر به معروف خبری هست و نه از نهی از منکر، و نه اصلاً از اسلام نابی که همه تشنگان حقیقت را سیراب سازد، و لذا به خواننده عزیز و ولایت مدار توصیه می شود که شما هم به جنود الهی و

انسان های عاشق اهل بیت عصمت و طهارت بییوندید و به هر شکل ممکن، مُنادی این پیام الهی (غدیر) باشید. ایام دهه ولایت (دهم تا هجدهم ذی الحجه هر سال) بهترین فرصت برای تکثیر و توزیع پیام غدیر است. بنابراین، بسیار بجاست که هر کدام از ما شیعیان نسخه یا نسخه هایی از متن و ترجمه خطبه یا شرح آن را در دست بگیریم و به عنوان بهترین عیدی به دیگران، به خصوص جوانان عزیز- این شکوفه های درخت تناور امت اسلامی- هدیه دهیم و آنها را به خواندن، حفظ کردن و درک مفاهیم بلند این خطبه مهم و سرنوشت ساز تشویق نمائیم و کاری کنیم که فرهنگ غدیر از فرهنگ عاشورا عقب نماند.

احمد حبیبیان

آبان ماه ۱۳۹۳ شمسی

برابر با محرم ۱۴۱۵ قمری

مقدمه

هرچند در کتب تاریخی و روایی - چه شیعه و چه سنی - که تعداد آنها بالغ بر چهل کتاب می شود، متن خطبه غدیر به طور کامل ذکر نشده است و تنها به فرازهایی از آن بسنده گردیده است، لیکن از آنجا که اهل بیت عصمت و طهارت نگاهبانان قرآن و سنت‌اند، نگذاشتند که این خطبه جلیل القدر و بسیار مهم و سرنوشت ساز در تیررس مغرضان و دشمنان پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت علیهم السلام قرار گرفته، آن را حذف یا تحریف نمایند. بی تردید اگر بعد از پیامبر اکرم (ص) امام علی (ع) نبود، قرآن کریم دستاویز تحریف دشمنان که بعضاً به لباس دین و تولیت اسلام درآمده بودند، قرار می گرفت. در واقع این جانشین شایسته رسول خدا (ص)، امیرالمؤمنین (ع) بود که در تمام مدت تقاعد و خانه نشینی و محرومیت از خلافت - دست به بزرگترین اقدامی زد که هیچ کس جز او قادر به انجام آن نبود و آن جمع آوری قرآن کریم و کمک به سایر کاتبان بویژه ابن مسعود و ابن عباس و زید بن حارثه و نظایر آنها بود. فرزندان آن بزرگوار نیز تمام سعی و تلاششان این بود که نگذارند کلام الله و آثار رسول خدا (ص) از میان برداشته شود، هر چند دشمن و در صدر آنها خاندان پلید بنی امیه با خریدن برخی از صحابه دنیاپرست نظیر ابوهریره و انس بن مالک و امثال آنها تجاوز به احادیث نبوی را آغاز نهادند که مع‌الاسف بخش عظیمی از اُمت اسلامی را تحت تأثیر قرار داده و گمراه نمودند، لیکن علی رغم این

تلاش های مذبحخانه نتوانستند به طور کامل این هدف شوم را جامه عمل ببوشانند زیرا شخصیت والاتبّار و غیرتمندی چون امام حسین(ع) با خون خود پرده از رسوائی های بنی امیه برداشت و سایر ائمه نیز چون امام باقر و امام صادق علیهماالسلام در فرصتی مناسب از تمامیت قرآن و سنت رسول اکرم(ص) دفاع نموده، نگذاشتند این دو امانت گرانسنگ از میان برود. از جمله اماناتی که ائمه معصومین علیهم السلام آن را حفظ نمودند، خطبه الغدیر است که توسط پیامبر(ص) در آخرین روزهای عمرشان ایراد فرمودند و با ارائه این خطبه تکلیف امت را بعد از خودش روشن و مشخص نمودند. امت اسلامی متن کامل خطبه را مدیون پنجمین اختر تابناک آسمان ولایت یعنی امام محمدباقر(ع) می داند. این خطبه با روایت آن بزرگوار در کتاب احتجاج طبرسی ضبط گردیده است. این خطبه که به راستی از صلابت، فصاحت و بلاغت بسیار بالائی برخوردار است، نشان دهنده اصالت و صحت آن است، کما این که خطبه ها و نامه های نهج البلاغه را بی آن که در جستجوی اسناد آن باشیم به علت علو معانی و سنگینیتش با معصوم، بدون هیچ تردید و اضطرابی به امیرالمؤمنین(ع) نسبت می دهیم.

نگارنده قصد داشت که با قلم ناتوان خود شرحی مبسوط بر این خطبه بنویسد، لیکن از آنجا که نسل جدید به علت گرفتاری فراوان، فرصت خواندن کتب مفصل را ندارند، و در عین حال به دانستن متونی چون زیارت جامعه کبیره و خطبه های نهج البلاغه و صحیفه سجادیه، به ویژه خطبه

عظیم‌القدر غدیر نیاز شدید دارند، بر این شدم که این خطبه را در نهایت اختصار شرح نموده به صورت نکته پردازی ارائه دهم. برای این کار ابتدا خطبه را به دو بخش تقسیم نمودم. یک بخش مربوط می‌شود به حمد و ثنای الهی از زبان رسول اکرم(ص) که به عالی‌ترین شکل و اسلوب صورت گرفته که به راستی می‌توان گفت: هیچ کس جز رسول خدا(ص) و جانشین بر حقش امیرالمؤمنین(ع) چنین قدرت و توانایی در توصیف خداوند متعال و صفات او را ندارد. در بخش دوم که با عبارت «معاشر الناس» شروع شده و تا پایان خطبه حدوداً ۵۶ بار تکرار شده است. مضامینش همگی مربوط به فضائل امیرالمؤمنین(ع) و ترغیب امت بر اطاعت و پیروی از اوست. تلاش حقیر این است که در هر پاراگراف نکات لازم را به اختصار به اطلاع خواننده عزیز برسانم.